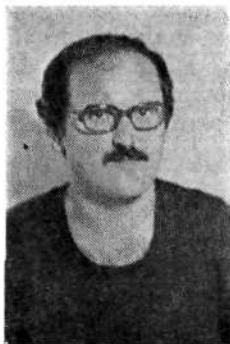

AVTORJI IN KNJIGE

Štiš na okopih zdajšnjega slovenstva

(Esej o knjigi *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen*)

Janez
Strehovec

Škoda, da je zadnje knjižno delo Bojana Štiha, z Listi iz dnevnika podnaslovljena zbirka esejev *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen* (Cankarjeva založba, Ljubljana, 1983) samo knjiga brez dodatkov, pripomočkov, pravcatih učil, ki bi tudi sodili vanjo. Kaj vse manjka v njej, kaj je tisto, kar ji ni dodano, pa bi ji morda lahko bilo? Na imensko kazalo mislimo, na več gosto popisanih strani imen

mož in žena z vseh koncev sveta in vseh obdobij planetne zgodovine, ki se pojavljajo v njej. Zemljevide, tudi zarotniške skice mest in njihovih podzemnih hodnikov pogrešamo, ki bi nam kot tisti planinskih veznih poti nazorno opisovali avtorjevo samosvojo pot po slovenskih in srednjeevropskih kulturnih mestih, njihovih pomnikih, znamenjih, detajlih z dahom kulturno svetega. Kako prav bi prišle tudi gramofonske plošče ali kasete z reprodukcijami skladb, ki nenehno igrajo kulturnemu uživaču, pravcatemu bakanalistu vseh umetnosti Bojanu Štihi na njegovi hoji za človekom, Slovenci in umetniškim pesniškim poslanstvom, opisanimi v tej knjigi.

»Strahovit hrup je na trgu pred nevidnim spomenikom in Robbovim vodnjakom. Pesmi, ki jih ne razumem, in divji kriki, govorica, ki je ne doumem. Tisočglava množica, v kateri bister opazovalec lahko odkrije precej obrazov ljubljanskega lumpenproletariata. Velikanska improvizirana pivnica pod nebom. O surovem obnašanju pričajo kriki, predvsem pa tisoči »materinih pičk in jebentibogov«, ko da je pred Rotovžem svetovno tekmovanje (olimpiada) v bogoskrunskem preklinjanju, prostaštvu in izzivanju Neba. Divje bobnanje in oglušujoč hrup iz ojačevalcev. Antimuzika, ki se začne pojavljati v deželah kaj kmalu onstran Sotle in Kolpe, da bi izginila šele pod vrhovi Himalaje in se potem prelila v mile glasove tibetanskih zvonov. V tej antimuziki pred Rotovžem ni nobenega nežnega tona, kakršne so nekoč poznali Gallus, Dolar in Novak. Nad glavami ljudi plava gost modrikast oblak in povsod je ogabni vonj po loju in turškem čevapu.« (str. 243, 244)

Fantastično! Bravurozno! Opojno! Izborno! Pozna kdo kakega slovenskega pisatelja, ki bi s takšno pasijo in smislom za nazorno upodabljanje znal ubesediti takšno »top« atmosfero. Ne, kaj takega doslej Slovenci še nismo imeli. In z zadnjo sintagmo tega delčka besedila iz obsežnejšega eseja, naslovljenega tako, kot je knjiga sama, pisanega pa v Štihovih ar-

haičnih mesecih srpanu-listopadu 1981, še ni konca tega fenomenalnega, naravnost epohalnega besedništva.

Ne moremo si kaj, da ne bi izpisali še naslednje skrajno pomembno »mesto«, pravi Everest pisčevega sloga: »In zdaj tu na robu »Bajazitovega in Muratovega« šotorišča, naj mi bralec oprostí pretiravanje, puhti zastrupljeni zrak in onečasača Rotovž in Katedralo, je zdaj z menoj še ena smrt. Pesnikova. Ob tisti, na cestnem tlaku. Divji možakar se zaleti vame. V rokah se mu bliska nož, že kar handjar. V tuji govorici me napade: »Gubi se u pičku materinu!« Zaradi te žalitve mi zalije obraz rdečica. Zaradi grožnje na ulici mesta, kjer sem se nekoč kot študent bojeval za svobodo svojega naroda. Ampak kaj naj zdaj storim? Kdor molči, desetim odgovori! In nekoč je Ljubljana že molčala. Spomnim se, da v maju in juniju leta 1945 nisem odložil in položil svojega partizanskega orožja. Hranim ga na skritem mestu za obrambo domovine (slovenske). Pa tudi sebe.« (str. 245, 246)

Krasno. Bleščeče. Končno si upa nekdo povedati to, kar nas muči že desetletja. Nevzdržno namreč postaja, tako močno že trpimo spričo množic »ta spodnjih«, ki so nam zasedli vse boljše gostilne, nas izrinili iz (staro)mestnih ulic, celo neki Mustafa Bešić igra (in to dobro) za jese-niške hokejiste. Škandal! Incident! Končno Štih! Bravo!

Pač. Le karikiramo to, kot da nas je zaneslo. V resnici nas ni, čeprav je ta, pravkar navedeni del besedila res mojstrsko opisan; ljubitelj dobre proze pač uživa ob vseh literarno uspelih pripovedih in tale je ena najboljših, kar smo jih brali v zadnjem času, pa čeprav zagotovo vemo, da je to le odlomek besedila s skrajno problematičnimi podtoni. Štih vehementno odklanja bizantinsko mater. V rezervi za morebitni spopad z njo drži orožje, skrajna rasna nestrpnost do vsega, po njegovih pojmih več tisoč kilometrov dolgega Bizanca, v katerem kot besneči Timon Atenski enači (nekdanje) žrtve s (turškim) agresorjem, pa je navzoča tudi na še nekaterih drugih listih iz dnevnika, na primer pri omenjanju carinikov, ki govorijo srbohrvaško. Če bi kdaj kje obstajala Štihova brigada — ne bomo se ji pridružili, ne, hvala lepa — bi njeni borci zagotovo nosili kje pri sebi fotokopijo tega drobca te pisčeve knjige, se ga učili na pamet, ga recitirali ob tabornih ognjih in termoakumulacijskih pečeh. In umirali z njim že več sto kilometrov, preden bi se zvrstili v strelce pred srbsko Belo Crkvo, saj bi jih že kje pri Ogulinu napadli uskoki in več odredov zadrskih in trebinjskih ustašev.

Popenjenost spričo šopirjenja bosančerosov, ciganskih pičk, čevapčičarjev, tepiharjev, pik-borinci-solatarjev in drugih — za Štiha — manj vrednih, to je rasno manj čistih in zato nečistih Turčinov in njihove janičarske sode je sicer le nekakšna (olimpijska?) snežinka, zanimiv kristalček — sladkorna provokativna kocka v knjigi, ki je na splošno izredno kulturno napisana in v njej avtor izpričuje svoj izjemni publicistični talent, polihistor-sko fenomenalno poznavanje vseh umetnosti vseh časov in ljudstev, tako rekoč olimpijski smisel za lepo in pravilno ter čvrsto brumno misel o tem, kaj je zdaj naloga Slovencev, kaj nam je storiti torej.

Štihova *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen* je najbrž ena najbolj pomembnih slovenskih esejističnih knjig zadnjih let; ob navedenem hudobno šovinističnem »mestu« smo se ustavili le spričo literarnega užitka, ki nam ga ta antologijski vložek nudi kar v največji meri, sicer pa

nemudoma — zbrani in resni — prehajamo k drugim »teritorijem« tega dela.

Že v omenjenem besedilu, navdahnjenim z Ljubljano, pokojnim pesnikom Markom Pavčkom, vsemi našimi in tujimi pesniki, umetniki — avantgardisti — humanisti (Štih navaja tudi Rolfa Biermanna, Rudija Dutschkeja, Heinricha Bölla, Josepha Beuysa) je na delu skrajno zapletena struktura pisčevega pisanja, za katero je značilno gibanje med ekstremi, drzni preskoki, Kasandrine prerokbe pa spet simpatični obeti, pričakovanja rešitev, popolnega kulturnega in umetniškega samouresničenja. Nobena ulica ožjega mestnega središča, ljubljanskega Innere Stadt — da ne rečemo, tako kot tudi Štih ne, vse po slovensko — ni ona sama v smislu, da je to nekakšna tlakovana steza, obdana z oštevilčenimi hišami. Za pisca te knjige je neskončno več, kajti s tisoč spomini na ljudi peresa, ljudi čopiča, ljudi gosli in tiste bleščeče mišljenjske presoje je nadzidana vsaka njena granitna kocka. Avtor te knjige ima smisel za multimedijska doživetja; ustrezno glasbo, vidne predstave in zasuk mišljenja najde za sleherni trenutek, situacijo, mesto, kraj ali detajl krajine na slovenski zemlji.

In rezultat, dosežek takšnega pisanja zato nikakor ni le v čistih hedonskih estetskih užitkih, goli samovšečnosti; bralčev zanos in ekstaza torej nista edino, na kar učinkuje mojster-esejist Štih, ampak je ta proza močna tudi po svoji kognitivni funkciji, kajti na primer Ljubljana je zdaj — po napisani prozi-eseju *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen* preprosto več, kot je bila do takrat, ko še ni bilo napisano (in objavljeno) to besedilo. Kdor hoče odslej videti več na njej (jo imeti zase kot prvorazredni kulturni užitek), bo hodil po njej s Štihovo pripovedjo o njej in strmel v tisto njeno umetniško in humanistično nadzidavo, ki jo je naši prestolnici prispeval ta znani kulturni delavec.

Omenili smo že aktualistično ost Štihovega pisanja; v ta, zdajšnji, njemu le malo ljubi čas, posega, se muči z njim, pa čeprav točno ve, da je zdaj trajajoča zgodovina le ena izmed zgodovin, kajti, smemo reči, da je althusserjansko naddoločena z Zgodovino, o kateri piše avtor: »Zato je zgodovina v resnici rokovanje in stiskanje rok med rodovi, ki jih razdvajajo in ločijo desetletja, stoletja in v nekaterih primerih celo tisočletja. To stiskanje rok, ki kajpak ni nič drugega kakor iskanje duhovnih stičišč med oddaljenimi rodovi, se uresničuje in izvršuje nad trenutno, zdaj trajajočo zgodovino ali celo v uporabi proti njej in njenim trenutnim idejam in estetskim kánonom. Čestokrat namreč lahko vidimo, kako se »rokujeta« dva rodova, čeprav je med njima izteklo v nič kozmosa nekaj desetletij ali celo stoletij. In čeprav so njune družbene, idejne in kulturne okoliščine docela različne.« (str. 181)

Imeti (zaseči, doživeti) tako razumljeno Zgodovino v zdajšnjem trenutku, zgodovini je poglobitveni credo Štihovega pisanja! Kaj to pomeni? Znak česa je ta svojevrstna razpoložljivost starega in novega, večnega in končnega, ta svojevrstna gostija stoletnih zrn humanega, uspešnega v zdajšnjem času, pač, bodimo konkretni, kar zdajšnjih dneh. Kako to doumeti, zaseči v jedru, nadzidati z ustreznimi spoznanji?

Smemo pomisliti na Mesijo, na njegov nenapovedani prihod, ki pa se razodeva po znamenjih, čudnem obilju biti, ki ranjena cveti z vsemi svojimi možnimi oblikami? Si lahko predstavljamo, da Štih (in mi z njim) živi v ekstatičnem pričakovanju in upanju, da se bo končno razprla tema, ječa,

muka, pekel, skratka, neustrezno tega tu-prebivanja in bo skozi lino razode-tega časa vstopil Mesija ali vsaj nekdo ali nekaj, kar bo pomenilo rešitev oziroma popoln suspenz zagatnega zdajšnjega prebivanja, ki ga — s tem se najbrž strinja tudi pisec obravnavane knjige — ne bremenijo in motijo samo »Bizantinci«. Lahko upamo ali pa se bojimo, nas je prava predsmrtna groza, da je ubesedena simultanost vseh zgodovin in njihovih zgodb, zvezd in peščenih zrn, mesij, bogov in slehernikov v teh trenutkih znamenje nečesa apokaliptičnega, presodnega za nas in večnost?

Lahko mislimo na vojno, lokalno (še eno bratomorno več?), balkansko ali celo svetovno vojno, ki se obeta, svetlika, ozarja robove bivanja v teh dneh in časih, kajti stanje, ki nam ga mojstrsko upodablja pisec te knjige, je, povejmo kar brez ovinkov in žličnikov v grlu, obsedno stanje. Vsega je namreč v trenutku toliko, da, že kar preveč (zato tudi lažnih mesij), da velja prisluhniti piscu te knjige in živeti v zgodovinski alternativni z njim. Čakati. Morda tudi omahovati.

»Za literaturo pero, ki je pisalo to knjigo, ni nadarjeno«, piše Štih v uvodni opombi k tej knjigi — in ne govori resnice.

Ta njegova trditev namreč za gotovo ne drži za njegovo (fantastično) prozo *Poskus o čakanju v vasi Čekanje*, morbidni tekst o sedmih čakanjih z milijoni mojstrsko zamolčanimi dejstvi in okoliščinami pri grozljivem in nedoumljivem samozrtju (in šicanju drug drugega v hrbet) teh ljudi tukaj v trenutku ekstaze kot zmučenega časovnega kontinuuma v točki, v kateri kot mesija z ognjem vstopa Zgodovina in je apokaliptično prisotno v svoji ozarjeni biti prav vse.

Molčanje. Veliko zamolčanega, zgolj nakazanega med vrsticami, do-trpljenega le v slutnji. Tu srečujemo kresničke estetsko kakovostnih stilizacij, ki v nekaterih delih te knjige nikakor niso tuje esejistu Štihu, čeprav marsikoga gotovo moti njegova gostobesednost, poznavanje vsega o vsem. Pri tem mislimo tudi na zanimivo, berljivo, pogumno in iskreno literarno paberkovanje o Vidmarjevem Eseju o lepoti, nenavadni, za marsikoga celo povsem ahistorični knjigi, ki jo pisec ne predstavlja in ocenjuje kot strokovnjak estetik, ampak piše pravzaprav nekakšno prozo, v kateri imajo poglavitno mesto Vidmarjeve estetske in literarne presoje, njegovo, v tem stoletju komaj še doumljivo vztrajanje pri Arhimedovi točki klasicističnih vzorov.

Z avtoritetami in stoterimi samoumevnostmi se zna bosti Bojan Štih, ki v tej močno stilizirani pripovedi (Esej o lepoti ali blodnja za lepoto) ves kranjsko-češko-tirolsko-nemški sicer zgreši Josipa Vidmarja in s tem možnost za kakšno prodornejšo in predvsem daljšo pot v svet (na primer dalj od Olomuca in Ogleja), najde pa umetnost, poezijo, kierkegaardovsko izkušnjo posameznikove pesniške razsežnosti, in to je veliko, veliko. Tudi vsako minuto pomembnejše.

Esej o lepoti ali blodnja za lepoto je drugo besedilo v tej knjigi, v katerem obsežneje piše avtor kar se da kritično o kakem pomembnejšem slovenskem kulturnem delavcu; prvo besedilo iz te »skupine« je Mozartova praška simfonija št. 38 ali marginalije k Javorškovim Nevarnim razmerjem, v novoletni Pragi nastajajoči tekst o Javorškovi, priznajmo, da zelo berljivi in najširšo slovensko javnost vznemirjajoči knjigi. Štihu ne ugaja, ne mara je, kar povejmo takoj in mojstrsko ironičen je, piše »Na Vaclavskih náměstih se v duhu poslovimo od Jiříja Hajeka, kajti v popotni torbi ni

z menoj njegova knjiga, marveč je v mojih rokah Javorškova zbirka fingiranih pisem Nevarna razmerja. Za to knjigo se namreč ne bojim, da bi mi jo zaplenila češka policija.« (str. 34) Kulturen je in okus ima avtor, ko kritizira in polemizira, se odmika od Javorška in Vidmarja, še več, lahko celo rečemo, da se za zmerom postavlja na njima nasprotno stran. Toda tudi tam še ostaja zvest samosvoji presoji, pogledom, idejam, spominjanju, željam, ambicijam po programu za reševanje slovenstva; da, nikoli ga ne bo moglo posrkati vase amorfnosti povprečje s svojimi hinavci, obrekljivci, uglednimi svečeniki (in podpisniki) common sense in zahrbtnimi (policijskimi?) popadljivci.

Piscu te knjige pa ni lasten samo kritičen in polemičen pogled na nekatere avtoritete ali vsaj pomembnejša imena našega kulturnega okolja; tudi naklonjeno, prijateljsko in skrajno spoštljivo zna sukati pero, ko piše o pesniku Murnu, o svojem profesorju Urošu Kraigherju in presenetljivo tudi o K.-ju. Z Besedo o K.-ju se namreč končujejo Štihovi dnevniški zapiski, skromnim besedilom, v katerem ve pisec za prijem (ali tudi trik) montaže v proznem oblikovanju. Ko smo prvič prebrali ta esej, smo bili navdušeni, očarani nad njim. Da je nekaj posebnega, smo mislili in verjeli, kajti v njegovem koncu se dogodi mojstrski »tigrov skok« od pisčevega K.-ja h Kafkovem človeku iz Gradu, ki je tudi K(a). Vendar pa nas potem ne drugo ne tretje branje tega besedila nista več zadovoljila, kaj šele razveselila, nasprotno, bili smo razočarani in ozlovoljeni, ko smo v Štihovem K.-ju prepoznali v zasebnem življenju morebiti tragično figuro, ki pa je desetletja obvladovala slovenski in jugoslovanski družbeni in politični prostor, gre namreč za nekakšen poskus zbujati simpatije do javne osebnosti skozi prizmo njenih osebnih stisk; nekakšna nepotrebna privatistična optika je torej v ospredju v tem, sicer štihovsko tekoče pisanem besedilu.

Pač. Tokrat priznamo. Zaneslo nas je. Paberujemo, razmišljamo o vsem mogočem in nemogočem. Vražje (ali božansko!?) veliko vidi Štih, provocira, nastavlja zanke in bananine olupke, gotovo se smeji, kadar spelje in zapelje kakega svojega bralca, ga zavrti kot opojna spogledljivka in potem prepusti v lastnih politično in nacionalistično obarvanih zanosnih pretiravanjih. Pisec dela *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen* pa je varno odmaknjen za platnicami in kaj vemo še čim. Morda se smeji, sicer pa, zakaj se ne bi, z večjim pisanjem nas zapeljuje, hkrati pa si lahko pilatsko, v uvodni opombi opozarjajoč na svoj literarni incognito, pere roke.

Z zapleteno knjigo idej, predstav, slutenj in sanj se družimo, ni kaj. Tudi po svoji fabulativni razsežnosti je močna, in desetin skrbno (za)pletenih detajlov je vesel pozornejši bralec; za dolgo si jih bo zapomnil, morda sprejel za zmerom v smislu, da bo vse, kar bo odslej podobnega (ali vsaj ne preveč oddaljenega) slišal ali doživljal, primerjal s tistim, s čimer nas razvratno gosti Štih v tej knjigi dnevniških listov. Pa niso le sami, namreč dnevniški zapiski, mozaično razpršeni kot ta naša prozaična, prej mravljinčna kot tigrovska ponosna sedanost. Pravcati kulturni program, taktični načrt kulturne revolucije in utopični alternativni izziv ponuja to nenavadno, vendar dragoceno branje.

Kaj mislimo s to omembo nekakšnega zarotniškega, prekucuškega koncepta, vtkanega v pisčeve kulturniške pripovedi in izpovedi? S čim vse ni zadovoljen pisec, kaj zavrača, smeši, pošilja v nebivajočnost, in kaj je tisto, kar je zanj dragoceno, za zdajšnje Slovence presodno; v čem torej

vidi smiselno alternativo sedanji, zagat prepolni povprečnosti? Seveda pa se lahko tukaj tudi že takoj samokritično vprašamo, koliko je smiselno takšno iskanje in zatoorej tudi branje med vrsticami, kar pomeni, da skušamo za močno stilizirano esejistiko vendarle odkriti nekakšen čvrst, premišljen in nikakor ne za lase privlečen pogled na sodobno družbeno življenje? Kolikor bi avtor v knjigo uvrstil le *Poskus o čakanju v vasi Čekanje* in tej prozi podobna besedila, bi takšno iskanje dejansko lahko pomenilo nasilje, samovoljne dedukcije in konstrukcije; ker pa pisec povsem nedvoumno piše in moralizira v smislu »grabiti, pometati in kositi je vsekakor bolj humano kot pa sedeti na neplodnih in nekoristnih sestankih in sestavljati v prepirih in sovraštvihi statute in pravilnike, ki nas bodo odvedli v središče človeškega pekla« (str. 256), menimo, da so naša naslednja razmišljanja najbrž dovolj utemeljena in upravičena, še posebej, če skušamo obravnavano knjigo misliti tudi v kontekstu nekaterih drugih pisčevih del, predvsem *Knjige, ki noče biti requiem*, kot verjetno ene najbolj korenitih, pa čeprav literariziranih kritik tozgodovske miselnosti in organiziranosti v SFRJ.

Bojan Štih v knjigi *To ni nobena pesem, to je ena sama ljubezen* namreč ne odklanja le skrutitve Ljubljane s tako imenovanimi bizantinskimi gostijami in bakanalijami, ampak je ozlovoljen tudi spričo zasvinjanosti okolja vseh vrst, destruktivnega barbarskega urbanizma, gospodarskih birokratov in tehnokratov, potujčevalne industrializacije zamejskih pokrajin, v »murksiste« — čvekače in papagaje spremenjenih marksistov, samopašnih strank, ki slepo (po zgledu antičnega Rima) merijo na mesijanstvo in tisočletno vladavino, prav nič pa ne mara tudi športa, tako imenovanih »občasnih združenj« (na primer različnih »zvez«) in pijancev. (Mimogrede, spričo povedanega in v štihovskih nazorih prepoznanega si zato zelo težko zamišljamo Bojana Štiha kot gledalca olimpijskega slaloma pod bosensko Bjelašnico.)

In Štihova socialistična alternativa (socializem je zanj, da ne bo pomote, izključno človeška, ne pa politična, gospodarska ali celo oblastniška zadeva) je zato tudi ekološka, svobodomiselno poštena, v vseh užitkih zmerna, špartanska in ne nazadnje tudi kar se da kulturna in pesniška. »Železničarji, športniki in zdaj še cestarji so pokončali v Tivoliju vse, kar je bilo naravnega in posebnega. V likvidaciji morebiti najlepšega evropskega mestnega parka, ki je s svojo gozdno naravo segal v osrčje našega mesta, vidim enega najbolj barbarskih tehnokratskih dejanj v sodobnem urbanizmu našega kontinenta ali celo planeta. V uničenju Tivolija vidim simbol nekega razpada, spoznavam znak neke strašne usodnosti, ki se njene nevarnosti še nikakor ne zavedamo in bo morebiti prepozno, ko se je bomo zavedeli.« (str. 69) Tu se lahko tudi vprašamo, zakaj namenja pisec tolikšno pozornost okolju, čemu mora torej nenehno tavati nekje zunaj, iskati navdih v njemu ljubih srednjeevropskih srednjeveških mestnih jedrih, kot da ne vzdrži sam s sabo in s svojo resnico? Zakaj ga je toliko povsod in brblja in kramlja toliko ob vsem? Je tudi sam postal moderni Slovenec in zato žrtev, nična, nenehno gnana kreatura v smislu teh njegovih besed: »Zdaj pa, ko imamo le še plinske in električne štedilnike«, se čestokrat spomnim na naše domače ognjišče, ki nas je družilo in branilo pred vsemi nevarnostmi tega sveta. Kje se bomo zbirali zdaj, ko v naših hišah ni več ognjišč? Ob hladnih radiatorjih? V temnih sobah? Saj ne znamo več živeti ob svečah in petrolejkah. In ne v mraku. Ne znamo se več pogovarjati, zato nas je strah noči,

jaz pa se spominjam, kako sta mati in oče pogosto šepetala v nočeh o življenju in prihodnosti. Nas pa je strah noči, zato imamo televizijo in radijske programe in disco klube in night klube in bogsigavedi še kaj samo zato, da bi prevpili mok, v katerem smo se znašli.» (str. 84, 85) Na to vprašanje bi verjetno vedel natančen odgovor le pisec sam, mi pa se rajši pomudimo pristem, povezanem s pesniško, umetniško in kulturniško alternativo, namreč z vprašanjem, kaj vse per negationem ta alternativa pomeni ali tudi kaj vse prezre ali celo zavrže?

Da, o pravcatem utopičnem zavračanju lahko govorimo pri avtorju te knjige. Ne mara kaj prida ustroja družbenega življenja, kot pač je, saj uničuje ljudi, ropa slovensko pokrajino, ruši domačijsko kmetstvo in poneumlja ljudi, nad katerih sedanje in prihodnje pismenostjo tudi toži avtor. Korenit, iskren in nepopustljiv je pisec tega dela, skoraj odveč je omeniti, kako dragocene čednosti so to v tem zdajšnjem času, pa vendarle skušajmo kontrastirati to njegovo ambicijo po zgolj kulturniški in umetniški prenovi v kar se da ozkem, tradicionalnem smislu s tistima možnostima, ki bi ju lahko poimenovali kot znanstvena in razredna marksistična alternativa.

O prvi ni da bi izgubljali preveč besed. Ob vseh enodnevnih dogodkih, banalnih cenenih trikih, tretjerazrednih konjunkturalnih opozarjanjih nase, topem samozadovoljstvu nad domnevnimi »kontrami« ali opaznejšimi zopravanji in zezanju postaja vedno bolj pomembno in hkrati tudi željeno strogo znanstveno mišljenje, čvrsta in umna »podjetja«, namenjena obstojnejši resnici in porojena iz skrajne odgovornosti. Tukaj si lahko zastavimo vprašanje tudi o Slovencih znanstvenikih in nič manj upravičeno tudi o Slovencih filozofih kot dejavnih mislečih posameznikih, sposobnih vztrajanja v refleksijah, vzpostavljajočih se ob temeljnih časovnih in ahistoričnih determinantah našega prebivanja. In naš pogled pri tem nikakor ne sme biti ozko uprt samo na inštitucije (univerze, inštitute) tega trenutka, ampak bi veljalo skrbno in skromno, temeljito pa tudi štihovsko literarizirano ponovno brati in aktualizirati ljudi, dogodke in dosežke naše znanstvene in filozofske preteklosti. Pri tem ne mislimo le na primer na Jurija Vego, ampak tudi na misleca Jožefa Petra Alkantara Misleja ter alpinista in filozofa Klementa Juga.

Mislejeva matematizacija duhovnosti, povezana z zdajšnjimi problemi informatike in kibernetike ter Jugova nedoumna, rigorozna etika, laboratorijsko preizkušana v gorah (dobesedno in metaforično kot ciljih nihilistične brezobzirne volje) bi mogli »Štihovim Slovencem« približati njihovo deležnost na modernem scientističnem, planetiziranem in s političnimi voljami determiniranem svetu.

In marksistična razrednost, sicer že tolikokrat popačeni, celo zbanalizirani temelj za odločitve, celo alternative in Slovenci? Nonšalantno (kot številni drugi) dvomi pisec te knjige o njej; preveč grozljivih razočaranj, odtujitev in neuspehov pozna zgodovina njenih udejanjanj, da bi iskal v njej prave in korenite rešitve za zdajšnje, zanj še kako ogroženo slovenstvo. Ima avtor te knjige prav, ko reducira vprašanje socialnega zgolj na kulturno vprašanje, ali pa bi bilo morebiti umestno in tudi za Štirove Slovence pravišnje, če bi sicer svojo pomembno kulturno alternativo dopolnil še z najbolj korenitimi marksistično razrednimi, celo militantno leninističnimi zahtevami?

Pri tem mislimo na izhodišče, ki ni v zgolj Slovencih, domnevno ogroženih od »bizantinskih« prišlekov, ampak se nahaja pri delavnih Albancih, Hrvatih, Muslimanih in Slovencih, ki sestavljajo naš delavski razred. Močan in uspešen je. Fenomenalno veliko (kot zamorec) dela, naredi, titanske vrednosti nenehno ustvarja, oplaja, jih bleščeče prodaja tudi v gospodarsko razvite dežele. Trgovinska bilanca, ki jo gospodarstvo teh tu živečih ljudi ustvarja s tako imenovanimi konvertibilnimi področji, je pravzaprav neverjetna. Popolna izravnava uvoza in izvoza ter ogromni neblagovni dolarski priliv sta gotovo podlaga, ki bi morala tem delavnim Albancem, Hrvatom, Muslimanom in Slovencem omogočiti tako želeni kulturni razcvet — tudi v štihovsko-potovalnem smislu. Približno 120.000 dinarjev (ali, da bo brez sprenevedanja jasno prav vsem, 12 starih milijonov) bi moral dejansko šteti povprečni mesečni osebni dohodek naših delovnih ljudi, ne dosti manjše pa ne bi smele biti tudi tako imenovane socialne podpore.

Tolikšno presežno vrednost namreč z zahtevnim in tudi visoko strokovnim delom ustvarja ta delavski razred, da bi to dejansko moral zahtevati zase in s tem preseči te čudne odtujitve, da, skoraj bi lahko rekli pravcate kraje iz dela. Bi ne bile te realne in zaslužene možnosti iz bogate družbene osnovne stavbe, prisvojene na podlagi nepopustljivega razrednega boja zoper iracionalno izginjanje ogromnih tu ustvarjenih vrednosti, dejanska podlaga za bleščeč kulturni razcvet, tudi potovanja Slovencev na svetovne kulturne prireditve v očarljivih srednjeevropskih, ameriških in šarmantnih jutrovske metropolah, pa tudi za varno, uspešno, užitkov drvenja prepolno vožnjo delavnih Albancev, Hrvatov in Muslimanov po osempasovni, v glavnem prek kilometrskih viaduktov speljani avtocesti Ljubljana—Zagreb, kadar bi se vračali na obiske in dopust k svojim dragim?